

ЛАВРЬОНОВ РОМАН ПЕТРОВИЧ

**КРИМІНАЛЬНО КАРАНІ
ПОСЯГАННЯ НА ПОРЯДОК
КОРИСТУВАННЯ ВІЙСЬКОВИМ
МАЙНОМ І ЙОГО ЗБЕРІГАННЯ
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ
ТА КРАЇН НАТО**

Монографія

ЮРІНКОН ІНТЕР
КИЇВ-2026

Лаврьонов Р. П.

Л13 Кримінально карані посягання на порядок користування військовим майном і його зберігання за законодавством України та країн НАТО : монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2026. 232 с.

ISBN 978-966-667-944-7

У монографії проведено комплексне дослідження проблем теорії та практики кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання за Кримінальним кодексом України та країн НАТО. Здійснено комплексний науково-правовий аналіз, обґрунтовано теоретичні засади, визначено особливості кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання за Кримінальним кодексом України та країн НАТО, виявлено проблемні аспекти правового регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання за кримінальним законодавством України та наведено рекомендації щодо удосконалення законодавства у досліджуваній сфері, з урахуванням досвіду країн НАТО.

Монографія розрахована на науковців, курсантів, студентів, аспірантів, слухачів та викладачів закладів вищої освіти, а також на суддів і працівників правоохоронних органів. Вона буде корисною для всіх, хто цікавиться питаннями теорії та практики кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання.

УДК 344:355.073.511](477+100-622НАТО)(02)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого FSC® та PEFC™

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ5

ПЕРЕДМОВА.....6

Глава 1

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПОРЯДКУ КОРИСТУВАННЯ ВІЙСЬКОВИМ МАЙНОМ І ЙОГО ЗБЕРІГАННЯ

- 1.1. Стан теоретичного дослідження кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання 13
- 1.2. Генезис законодавства про кримінальну відповідальність військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання 26
- 1.3. Поняття кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання: нормативний та доктринальний підходи 47

Глава 2

АНАЛІЗ ЮРИДИЧНОГО СКЛАДУ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПОРЯДКУ КОРИСТУВАННЯ ВІЙСЬКОВИМ МАЙНОМ І ЙОГО ЗБЕРІГАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

- 2.1. Суб'єкт правопорушень проти порядку користування військовим майном і його зберігання 59
- 2.2. Суб'єктивна сторона правопорушень проти порядку користування військовим майном і його зберігання 77
- 2.3. Об'єкт правопорушень проти порядку користування військовим майном і його зберігання 98
- 2.4. Об'єктивна сторона правопорушень проти порядку користування військовим майном і його зберігання 119

Глава 3

**ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ
ПОРЯДКУ КОРИСТУВАННЯ ВІЙСЬКОВИМ МАЙНОМ
І ЙОГО ЗБЕРІГАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН НАТО
У КОНТЕКСТІ МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТУВАННЯ
У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ**

3.1. Правове регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання за законодавством деяких країн–засновниць НАТО (держав–учасниць Вашингтонського договору)	151
3.2. Правове регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання за законодавством деяких країн–членів НАТО, які надалі приєднались до НАТО згідно зі статтею 10 Північноатлантичного договору і наступними угодами	164
3.3. Сучасний стан правового регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання та їх протидії за законодавством України та шляхи його удосконалення з урахуванням досвіду країн НАТО	174
ВИСНОВКИ	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	206

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗСУ	— Збройні Сили України
КК України	— Кримінальний кодекс України
КК УРСР	— Кримінальний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки
НАТО	— North Atlantic Treaty Organization, Організація Північноатлантичного договору, Північноатлантичний альянс
НКВС СРСР	— Народний комісаріат внутрішніх справ Союзу Радянських Соціалістичних Республік
ПВК	— приватні військові компанії

ПЕРЕДМОВА

Військова безпека України є однією з основних вимог для реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки та процвітання громадян усіх національностей. Захист суверенітету та територіальної цілісності України є найважливішою функцією держави, справою всього українського народу.

Разом з тим, вагомою загрозою військовій безпеці будь-якої держави, у тому числі й України, є військові злочини, серед таких, зокрема, правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання. Адже виконання Збройними Силами України свого обов'язку із захисту суверенітету та територіальної цілісності держави неможливе без належного матеріального забезпечення наших збройних сил. Тому одним з основних завдань зміцнення боєздатності збройних сил є питання збереження військового майна. Держава ставить ці соціальні цінності під захист Кримінального кодексу. Зокрема, положеннями Кримінального кодексу України регламентовано кримінальну відповідальність за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання.

Суттєве зростання ролі військового майна як об'єкта не лише матеріального забезпечення, а й як ключового ресурсу обороноздатності держави спричинила повномасштабна агресія проти України, що триває від лютого 2022 року. В умовах активних бойових дій, швидкого розгортання частин Збройних Сил України, мобілізації особового складу та динамічної логістики, питання належного користування, зберігання, обліку та правового захисту військового майна набуває особливої актуальності. Адже в умовах надзвичайних обставин, викликаних війною, зростає кількість фактів правопорушень, пов'язаних із неналежним зберіганням, самовільним використанням, пошкодженням або навіть викраденням військового майна, що загрожує не лише втратами ресурсів, а й підризом бойової спроможності підрозділів.

Кримінальний кодекс України передбачає низку норм, спрямованих на захист порядку обігу військового майна (зокрема, ст. 410, 411, 412, 413, 414 КК України). Однак на практиці їх застосування стикається з рядом труднощів, пов'язаних із доказуванням умислу, кваліфікацією діянь у прикордонних випадках, визначенням статусу об'єкта посягання тощо. Зокрема, значна частина таких правопорушень виявляється лише під час інвентаризацій або службових перевірок, а деякі залишаються поза увагою правозастосовних органів через складнощі в оцінці суспільної небезпеки діяння в умовах надзвичайної ситуації. При цьому, важливими факторами, у контексті зазначеної проблеми, є імплементація кращого досвіду безпосередньо країн-членів НАТО у цій сфері, у зв'язку з активно зростаючим намаганням нашої країни набути членства у НАТО.

Відзначимо, що окремі аспекти обраної нами проблематики вже стали предметом наукового осмислення таких вчених як: Р. Д. Кіт, Є. С. Ковалевська, І. М. Копотун, І. І. Митрофанов, М. І. Мельник, Г. І. Мірошніченко, Г. М. Собко, М. І. Хавронюк, С. О. Харитонов, М. С. Цуцкірідзе та деякі інші вчені.

Водночас комплексне дослідження кримінально караних посягань на порядок користування військовим майном і його зберігання за законодавством України та країн НАТО не було проведено.

Більшість наукових праць рівня дисертації або монографії, які пов'язані з обраною проблематикою, побачили світ до моменту внесення останніх законодавчих змін у цій сфері та повномасштабного вторгнення РФ на територію Української держави, а відтак відображені у них положення потребують перегляду з урахуванням вимог нового кримінального закону та викликів правозастосовної практики, що актуалізує це дослідження.

У монографії відображені результати комплексного наукового дослідження проблематики правового забезпечення кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання за кримінальним законодавством України та країн НАТО.

У представлений роботі оглянуто наукові джерела щодо стану теоретичного дослідження кримінальної відповідальності військово-

вослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання; досліджено генезис законодавства про кримінальну відповідальність військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання; з'ясовано поняття кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання: нормативний та доктринальний підходи; визначено суб'єкт правопорушень проти порядку користування військовим майном і його зберігання; охарактеризовано суб'єктивну сторону правопорушень проти порядку користування військовим майном і його зберігання; означено об'єкт правопорушень проти порядку користування військовим майном і його зберігання; розкрито об'єктивну сторону правопорушень проти порядку користування військовим майном і його зберігання; розглянуто правове регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання за законодавством деяких країн-засновниць НАТО (держав-учасниць Вашингтонського договору); опрацьовано правове регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання за законодавством деяких країн-членів НАТО, які надалі приєдналися до НАТО згідно зі статтею 10 Північноатлантичного договору і наступними угодами; досліджено сучасний стан правового регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання та їх протидії за законодавством України та шляхи його удосконалення з урахуванням досвіду країн НАТО; надано науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення правового забезпечення та практики застосування у досліджуваній сфері.

Нормативно-правову та інформаційну основу дослідження складають: Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 року, Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 21 вересня 1999 року № 1075-XIV, Закон України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України» від 24.03.1999 ро-

ПЕРЕДМОВА

ку № 551-XIV, Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 року, Закон України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» від 7 березня 2002 року, Закон України «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 року № 1934-XII, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII, Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за окремі військові злочини» від 12.02.2015 року № 194-VIII, Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо боротьби з ядерним тероризмом у зв'язку з ратифікацією Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму» від 24.05.2007 року № 1071-V, Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» від 15.04.2008 року № 270-VI, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах» від 04.08.2000 року № 1225, а також низка інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів України, кримінальне законодавство зарубіжних країн.

Теоретичну основу монографії становлять наукові праці національних і зарубіжних правників у галузі кримінального та військового права, а також загальної теорії права.

Емпіричним підґрунтям дослідження стали: Звіт Рахункової палати України про результати аудиту ефективності використання військового майна у 2021 році, Звіт Рахункової палати України про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів у секторі оборони за 2023 рік; дані Єдиного державного реєстру судових рішень України щодо ухвалених судом рішень із кримінальних проваджень за фактами вчинення кримінальних правопорушень проти порядку користування військовим майном і його зберігання (понад 364 судових вироків).

Глава 1

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПОРЯДКУ КОРИСТУВАННЯ ВІЙСЬКОВИМ МАЙНОМ І ЙОГО ЗБЕРІГАННЯ

1.1. Стан теоретичного дослідження кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання

Проаналізувавши наявні доробки українських та іноземних дослідників, можна дійти висновку про те, що ті чи інші аспекти досліджуваної теми розглядалися в багатьох працях вітчизняних науковців, зокрема таких як В. П. Бодаєвський¹, В. О. Бугаєв², Р. Д. Кіт³, Є. С. Ковалевська⁴, І. О. Полтавець⁵, С. О. Харитонов⁶ та

¹ Бодаєвський В. П. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військово майно (ст. 410 КК України) : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2010. 293 с.

² Бугаєв В. О. Військові злочини і покарання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2002. 200 с.

³ Кіт Р. Д. Кримінальна відповідальність за розкрадання зброї, бойових припасів, вибухових речовин, спеціальних технічних засобів або іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2024. 220 с.

⁴ Ковалевська Є. С. Визначення понять знищення та пошкодження військового майна для кваліфікації діяння за статтями 411 та 412 КК України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 5. С. 119–124 ; Ковалевська Є. С. Кримінальної відповідальності за знищення та пошкодження військового майна: історичний аспект. *Вісник Донецького національного університету. Серія В. Економіка і право*. 2012. № 1. С. 215–219 ; Ковалевська Є. С. Суб'єкт умисного та необережного знищення або пошкодження військового майна (статті 411 та 412 КК України). *Юридична наука*. 2013. № 11. С. 35–45 ; Ковалевська Є. С. Умисне та необережне знищення або пошкодження військового майна: особливості кваліфікації.» *Порівняльно-аналітичне право-електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2013. С. 302.

⁵ Полтавець І. О. Військове майно як об'єкт правопорушення в умовах збройного конфлікту : монографія. Харків: Право, 2023. 148 с. ; Полтавець І. О. Військове майно як об'єкт правопорушення в умовах збройного конфлікту : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2023. 198 с.

⁶ Харитонов С. О. Військові злочини: поняття, система та проблеми кваліфікації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 570 с. ; Харитонов С. О. Військовослужбовець як суб'єкт злочину. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право,

ін. При цьому, слід відзначити, що порівняно з іноземною, у вітчизняній правовій доктрині питання кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання розроблено значно краще. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, дослідження, присвячені питанню кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання має переважно фрагментарний характер. До того ж, чимала кількість наявних станом на сьогодні досліджень мають застарілий характер.

Так, вагомий внесок у розробку досліджуваної нами теми зробив у своїй дисертації «Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України)» В. П. Бодаєвський⁷. Зокрема, дисертантом було: виявлено та проаналізовано існуючі в теорії кримінального права підходи до вирішення проблеми кримінальної відповідальності військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно; проведено історико-правовий та порівняльно-правовий (компаративний) аналіз проблеми кримінальної відповідальності військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно; з'ясовано підстави криміналізації цього злочину; проаналізовано всі елементи складу злочину, передбаченого ст. 410 КК України, його кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки; визначено критерії відмежування злочину, передбаченого ст. 410 КК України, від суміжних злочинів та військових дисциплінарних проступків; проаналізовано проблемні питання з удосконалення покарання за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 410 КК України; вироблено пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства України, що передбачає

2017. Т. 17 : Кримінальне право. С. 92–94 ; Харитонов С. О. Кримінальна протиправність як ознака військового злочину // *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі конституційної реформи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 10 черв. 2016 р.)*. Дніпро, 2016. С. 38–40 ; Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, 2018. 328 с.

⁷ Бодаєвський В. П. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2010. 293 с.

1.1. Стан теоретичного дослідження кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку...

відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно, та правозастосовної практики. Особливої уваги, зокрема, заслуговує пропозиція дослідника диференціювати кримінальну відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 410 КК України, залежно від правового режиму предмета посягань, що залежить від особливостей військового майна. Зважаючи на вказане, цінність внеску видається нам безперечною. Однак кримінальна відповідальність військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання не обмежується ст. 410. До того ж, дисертація була захищена ще у далекому 2010 році.

Важливе значення в аспекті підґрунтя для нашого дослідження має також дисертація «Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем», яку виконав Р. Д. Кіт⁸. Його дисертація представляє завершену наукову роботу, що досліджує кримінально-правову характеристику викрадення, привласнення, вимагання або шахрайського заволодіння військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових речовин, засобів пересування, військової техніки чи іншого майна, що належить військовим. Зокрема, у роботі розглянуто історичну динаміку встановлення відповідальності за такі діяння на території сучасної України, а також теоретичні й методологічні аспекти їх кримінально-правової оцінки. Використовуючи порівняльно-правовий, історичний підхід і системний аналіз, автор визначив позитивні сторони історичної еволюції регламентації цих питань і запропонував напрямки їх подальшого правового врегулювання. Увага акцентується на тому, що у законодавстві дорадянської та радянської України існували спеціальні норми для окремих видів

⁸ Кіт Р. Д. Кримінальна відповідальність за розкрадання зброї, бойових припасів, вибухових речовин, спеціальних технічних засобів або іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2024. 220 с.

розкрадань військового майна, проте загальне визначення поняття «розкрадання» не було сформульоване. Дисертація також детально аналізує положення статті 410 КК України. За допомогою методів синтезу, системного й гіпотетичного аналізу проведено дослідження таких аспектів кримінального правопорушення: об'єкта, предмета, об'єктивної та суб'єктивної сторін, а також суб'єкта. Визначено особливості об'єкта кримінального правопорушення й аргументовано необхідність додаткового врахування таких аспектів, як вплив на військову безпеку та постійну готовність до бойових дій. У роботі уточнено характеристики військового майна як специфічного предмета розкрадання. Окремо розглянуто критерії кваліфікації викрадень залежно від виду цього майна. Загалом погоджуючись з пропозиціями дисертанта, вважаємо за доцільне зазначити, що поза увагою автора залишаються чимало інших питань кримінальної відповідальності військовослужбовців за правопорушення проти порядку користування військовим майном і його зберігання.

Не можна оминати увагою і дисертацію С. О. Харитонова на тему: «Військові злочини: поняття, система та проблеми кваліфікації»⁹, в якій охарактеризовано генезис вітчизняного законодавства та законодавства окремих зарубіжних країн щодо кримінальної відповідальності за військові злочини; з'ясовано соціальну обумовленість, теоретичні й методологічні засади кримінальної відповідальності за злочини проти порядку несення військової служби; розкрито суспільні відносини, що складаються і функціонують при несенні (проходженні) військовослужбовцями (військовозобов'язаними та б резервістами під час проходження зборів) військової служби, яка є основою нормальної діяльності воєнної організації України; уточнено основні положення вчення про об'єкт злочину, у тому числі об'єкт військових злочинів, його види та механізм заподіяння їм шкоди; сформульовано концепцію військових злочинів, визначивши їх родові поняття, надати їм загальну характеристику та розробити теоретичну модель таких злочинів; дано загальну характеристику і

⁹ Харитонов С. О. Військові злочини: поняття, система та проблеми кваліфікації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 570 с.